

Vårt datum: 2022-09-29**Ert datum:** 2022-09-02**Vårt diarienummer:** 33-2027/2022 **Er beteckning:** M 2724-22**Handläggare**

Mattias Gustafsson

Nacka tingsrätt

Mark- och miljödomstolen

mmd.nacka.avdelning4@dom.se

Yttrande avseende Cementa AB:s ansökan om tillstånd enligt miljöbalken vid Slite i Gotlands kommun

Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt har den 2 september 2022 förelagt SGU om att inkomma med ett yttrande avseende Cementa AB:s (Cementas) svar över inkomna synpunkter avseende ansökan om ett fyraårigt tillstånd enligt 9 och 11 kap. miljöbalken till brytning av kalk- och märgelsten samt bortledning av dag- och grundvatten på fastigheten Othem Österby 1:229 i Gotlands kommun. SGU lämnar följande yttrande.

I SGU:s tidigare yttrande den 30 juni 2022 (SGU:s dnr 33-1066/2022) framfördes ett antal synpunkter, varav ett flertal har besvarats av Cementa på ett tillfredställande sätt, dock kan SGU konstatera att det saknas en redovisning av de nya borrhål som Cementa enligt ansökan avsåg att utföra. Cementa hänvisar till att det uppstod ett haveri i mätutrustningen, men SGU anser att de uppgifter om borrhålen som trots haveriet är kända borde kunna ha redovisats i underlaget för att underlätta bedömningen av ansökan.

SGU anser även att det hade varit värdefullt med en redovisning av de analyser av utströmmande grundvatten som har genomförts tillsammans med förnyade temperaturmätningar. Även om mätningar endast utförts på ett fåtal platser samt att det planeras upprepade provtagningar hade en tydligare redovisning varit önskvärd för bedömningen av ansökan.

Cementa har yrkat att undantag ska meddelas med stöd av 4 kap. 12 § vattenförvaltningsförordningen (2004:660). Enligt bestämmelsens tredje punkt behöver alla genomförbara åtgärder vidtas för att tillåta undantag. Cementa har bedömt att det är praktiskt möjligt och miljömässigt motiverat att genomföra en s.k. ridåinjektering i Västra brottet. Samma åtgärd framgår av villkor 14 i det gällande tillståndet som regeringen meddelade den 18 november 2021. Enligt detta villkor ska ridåinjekteringen utföras under tillståndstiden, d.v.s. senast den 31 december 2022. SGU anser därmed att åtgärden inte kan åberopas som en sådan genomförbar åtgärd som kan beaktas inom ramen för den nu aktuella prövningen. Cementa har anfört att det inte finns några andra åtgärder som är tekniskt genomförbara under den ansökta fyraåriga verksamhetsperioden och vars kostnader står i proportion till de potentiella vinsterna för grundvattenförekomsten.

SGU anser att det är skäligt att ett eventuellt nytt tillstånd villkoras med kravet på att ridåinjekteringen, enligt villkor 14 i det tillstånd som regeringen meddelade den 18 november 2021, ska vara utförd innan tillståndet kan tas i anspråk.

Inom ramen för det nu ansökta tillståndet ska det dock villkoras ett krav på uppföljning av ridåinjekteringens effekt på grundvattenförekomsten Romas kvantitativa status. Uppföljningen kan dock inte betraktas som en sådan åtgärd som avses i 4 kap. 12 § p. 3 vattenförvaltningsförordningen.

Cementa har utrett två andra åtgärder för att i första hand förstärka grundvattenförekomsten Romas vattenbalans och minska inträngningen av saltvatten. Den ena åtgärden avser en vattenfyllnad av Östra brottet och den andra möjligheten till djupinfiltration av länshållningsvatten på File hajdar.

Avseende förslaget till att vattenfylla Östra brottet bedömer Cementa att en sådan åtgärd är svår att hinna med under den tidsperiod som den nuvarande ansökan omfattar samt att kostnaden för att omlokalisera de verksamheter som nu finns i Östra brottet uppgår till uppskattningsvis 350 miljoner kronor. SGU delar Cementas bedömning om att denna åtgärd är svår att genomföra under tidsperioden och är tveksamma till att nyttan med åtgärden står i proportion till kostnaden avseende ansökans begränsade tidsomfattning. SGU är också tveksamma till åtgärdens effekt för vattenförekomstens kvantitativa status i de känsliga områdena.

Avseende alternativet att utföra en djupinfiltration med länshållningsvatten uppe på File hajdar har Cementa under sommaren 2022 utfört kortare försök med djupinfiltration i brunnar. Försöken visade på att det är möjligt att genom infiltration höja grundvattennivåerna i ett stort område, och att därmed motverka den påverkan som täktverksamheten medför. Då försöken enbart var kortvariga är det svårt att dra några långtgående slutsatser från dem, men det visar på att det på djupet finns ett väl konnekterat spricksystem där ett flertal brunnar i varierande riktning uppvisar en likartad respons på infiltrationen.

Då översänt material endast omfattar kortare försök i två brunnar är det svårt att utifrån underlaget avgöra vilken långsiktig effekt en djupinfiltration medför. Det är oklart vilka skyddsobjekt som infiltrationen avser att skydda, då det i ansökningshandlingarna anges att den ansökta verksamheten inte bedöms påverka några skyddade områden negativt. Det är också oklart var infiltrationsbrunnar optimalt ska placeras för att uppnå förstärkning av grundvattenförekomsten Romas vattenbalans och/eller minska risken för inträngningen av saltvatten.

En fullskalig djupinfiltration av länshållningsvatten kräver vidare att det utreds vilka krav som bör ställas på det vatten som infiltreras för att det vatten som senare når fram till de skyddade områdena ska ha gynnsam vattenkvalitet. Kraven på vattenkvalitet kan till exempel variera på om det når ett känsligt grundvattenberoende ekosystem eller om vattnet når de kommunala uttagsbrunnar som Region Gotland har i området. I översända handlingar saknas ett underlag på vilken vattenkvalitet som krävs på det infiltrerade länshållningsvattnet samt vilken naturlig reningseffekt som transporten i bergmassan kan ha på ett djupinfiltrerat länshållningsvatten, även om förslag på varierade reningstekniker beskrivs.

Cementa har även för alternativet att utföra en storskalig djupinfiltration bedömt att kostnaderna för åtgärden uppgår till ca 40–50 miljoner kronor, exklusive driftskostnader, samt att det tar minst två-tre år att ha en färdig anläggning på plats. Cementa bedömer därför det som inte lämpligt eller motiverat att genomföra den här åtgärden inom ramen för den ansökta tillståndstiden. Möjligheten till en ytligare infiltration av vatten i jordlagren nära Natura 2000-områdena, omnämnda i ansökan, är inte närmare redovisad som ett alternativ av Cementa i detta underlag.

SGU konstaterar att Cementas uppskattning av kostnaderna för djupinfiltration inte är detaljerade och rör sig inom ett förhållandevis stort spann. Kostnadsuppskattningen tyder emellertid på att åtgärden, för det fall att den får den avsedda effekten på grundvattenförekomsten, inte är oproportionerligt kostsam. Utifrån vad som hittills framkommit får djupinfiltration även anses vara genomförbar ur ett tekniskt perspektiv, dock kan effekten av åtgärden vara svår att mäta inom ramen för ansökt tillstånd.

Kravet på att alla genomförbara åtgärder vidtas för att mildra de negativa konsekvenserna för grundvattenförekomsten innebär högt ställda krav på underlagen för att kunna bedöma olika åtgärders genomförbarhet. Begreppet ”åtgärder” såsom det beskrivs i vattendirektivets artikel 4.7a är potentiellt inriktat på ett stort antal åtgärder i alla utvecklingsfaser, däribland utformning av anläggningar, underhålls- och driftförhållanden, återställning och skapande av livsmiljöer. Formuleringen ”alla genomförbara åtgärder”, analogt med begreppet ”genomförbar” så som det används i annan lagstiftning, tyder på att dessa mildringsåtgärder bör vara tekniskt utförbara, inte oproportionerligt kostsamma och förenliga med den nya modifieringen, förändringen eller hållbara mänskliga utvecklingsverksamheter¹.

Mot bakgrund av att Cementa inte anser att någon av de i ansökan föreslagna åtgärderna är möjliga att genomföra för att mildra de negativa konsekvenserna för grundvattenförekomsten, förutom den som redan ska utföras enligt villkor i befintligt tillstånd, anser SGU att det är skäligt att Cementa utreder förutsättningarna för djupinfiltrationen uppe på File hajdar närmare. Utöver detta föreslås att Cementa utreder om det finns andra lämpliga genomförbara åtgärder inom området som kan vara möjliga att genomföra under den nu ansökta tillståndstiden. I samrådshandlingen för Cementas ansökan om längre tillstånd beskrivs andra eventuella skyddsåtgärder, vilka inte tagits upp i den nu aktuella tillståndsansökan.

En komplettering av utredningen i frågan om genomförbara åtgärder är en förutsättning för en bedömning av om ett undantag kan meddelas med stöd av 4 kap. 12 § vattenförvaltningsförordningen.

Beslut i detta ärende har fattats av tf. avdelningschef Jennie Abelsson.

I den slutliga handläggningen av ärendet har även enhetscheferna Erika Ingvald och Mats Wallin, utredaren Peter Åkerhammar samt statsgeologen Carola Lindeberg deltagit. Statsgeologen Mattias Gustafsson har varit föredragande.

Jennie Abelsson

Mattias Gustafsson

¹ Gemensam genomförandestrategi för vattendirektivet och översvämningdirektivet, Vägledningsdokument nr 36, Undantag från miljömålen enligt artikel 4.7, s. 54-55.